

RUSSISK KVINDE OG SPECIALIST I DANSK DRAMATIK

Hun hører til mine rigtig gode venner, og jeg har efterhånden kendt hende i næsten 40 år. Hun er en stor kender af dansk sprog og litteratur – har beskæftiget sig med disse emner siden sin studietid i årene umiddelbart efter afslutningen af 2. verdenskrig. Hun er russer og i mange år professor i vesteuropæisk litteratur ved Skt. Petersborgs (indtil 1991 Leningrads) Statsuniversitet. Hendes navn er Irina Kuprijanova, og om hende skal denne kronik handle.

Samarbejdet mellem min arbejdsplads på Aarhus Universitet og Nordisk Institut på Leningrads universitet begyndte formelt i 1973, da Irina som led i kulturaftalen mellem Danmark og Sovjetunionen blev gæstelærer på Slavisk Institut. På trods af, at hun var specialist i dansk dramatik i 1930'erne, det vil sige i Kjeld Abell, Soya og Kaj Munk, skulle hun hos os undervise i russisk sprog. Umiddelbart ikke logisk, men Irina ville gerne til Danmark, og vi ville gerne have hende. Længere var den ikke. Nogle år senere skrev og forsvarede hun i øvrigt doktordisputats om de ovenfor nævnte dramatikere.

Da jeg vidste, at russere generelt gerne besøger deres egne digteres tidligere hjem og museer, aftalte jeg med Kaj Munks enke, Lise, at besøge præstegården i Vedersø. Fru Munk var både beæret og overrasket over, at der i Leningrad sad en ung forsker og beskæftigede sig med hendes mands dramatik. Vi tog ud til det vestjyske, og jeg ved, at Irina ved den lejlighed fik sig en oplevelse for livet. Stuerne i præstegården, Munks arbejdsværelse og den parklignende have under de høje skyggefulde træer gav kulisser til den munkske dramatik, hun havde studeret så intenst. Men lad hende selv fortælle om besøget: ”Det at tale med hans enke og hans søn (Arne Munk, TP) har hjulpet mig til, bedre at forstå hans personlighed. Dette besøg er jeg oprigtigt taknemmelig for”.

Irina er i dag 82 år, men passer ikke desto mindre delvist stadig sit professorat i fødebyen Skt. Petersborg – eller Leningrad, som hun foretrækker at sige. Begge hendes forældre var af lavadelig familie – morfaderen var en kendt kirurg og farfaderen var forretningsmand. Begge familier var velhavende uden at være rige. Hendes far arbejdede hele sit liv som militær-kirurg – under krigen som chefkirurg ved Leningrad-fronten. Og efter krigen var han indtil sin død i 1963 klinisk chef ved Det militær-medicinske Akademi.

Irinas mor underviste i engelsk på en højere læreanstalt. ”Jeg kan godt sige, at jeg havde en helt lykkelig barndom op til 1941”, skrev Irina, da jeg bad hende sende mig stikord til en præsentation af en typisk repræsentant for Skt. Petersborgs intelligentsija. Da krigen begyndte, blev den 12-årige Irina sammen med sin yngre søster og sin mormor evakueret til byen Kujbysjev ved Volga, og moderen fulgte efter i december måned. Indtil da havde hun været med til at bygge forsikringer omkring byen. Livet i Kujbysjev forværredes betydeligt, da slaget om

Stalingrad stod på i vinteren 1942-43. Familien boede da på et kollegium, hvor der hverken var varme eller vand. En lille jernovn, en såkaldt *bursjukka*, afgav lidt varme, mens vandet blev hentet ved en brønd. Fødevarerne var rationeret, Irina fik for eksempel 300 gram brød om dagen – en ration, der kunne forøges ved arbejde på et statsbrug.

I maj 1944 vendte familien tilbage til Leningrad, selv om fronten stadig kun var 40 km borte. Men alle vidste, at krigen og belejringen nærmede sig sin afslutning. Selv om deres bydel var stærkt udbombet, var familiens lejlighed nogenlunde uskadt – kun vinduerne var blæst ud. ”Du kan tro, det var en glæde at komme hjem! Jeg husker godt den dag, krigen var forbi. Sammen med mine veninder gik jeg ned på Nevskij (Skt. Petersborgs hovedstrøg, TP) – og så til slotspladsen foran Vinterpaladset, der blev der danset og vist film på et stort lærred. Vi spiste is, selv om den var dyr – det var jo en meget stor festdag”, fortæller Irina.

I 1947 afsluttede Irina skolen og blev optaget på universitetet. Når hun bliver spurgt, hvorfor hun valgte dansk, er svaret: ”Mest af nysgerrighed – det var første sted i Sovjetunionen, hvor der åbnede en dansk afdeling. Det var ikke så let at lære sproget – der var hverken lærebøger eller ordbøger, men vi havde gode lærere”. På fjerde studieår skulle hun vælge speciale – skulle det være sprogvidenskab eller litteratur? Som den eneste blandt de 11 piger på studiet valgte Irina litteraturen – hun var ikke i tvivl, havde allerede læst værker af mange skandinaviske forfattere, så specialeafhandlingen kom til at handle om Martin Andersen Nexø's store romaner.

Dernæst blev hun anbefalet til et ph.d.-stipendium, hvor hun valgte Henrik Pontoppidans forfatterskab som forskningsemne. I 1960 var Irina heldig at komme på stipendieophold i København, hvor hun fik professor Billeskov-Jansen som vejleder. Desuden stiftede hun bekendtskab med to mennesker, der blev til stor hjælp – dels Pontoppidans datter Else og dels præsten og Pontoppidan-kenderen Thorkild Skjærbæk. Sidstnævnte blev en rigtig god ven, og de opretholdt forbindelsen til hans død. Under sit ophold i Danmark mødte Irina desuden Hans Scherfig, universitetslærerne (russisk) Anja Veibel og Gudrun Sterner-Petersen samt Askov-forstanderen Knud Hansen og forfatteren Elisabeth Hude. I 1963 forsvarede hun sin ph.d.-afhandling, men var på det tidspunkt allerede begyndt at undervise i dansk samtidig med, at hun holdt forelæsninger i verdenslitteratur.

I 1980 forsvarede Irina sin doktordisputats – en solid og belæst afhandling, der kort efter udkom på russisk som bog og under titlen ”Dansk dramatik i det 20. århundredes første halvdel”. Kort efter flyttede hun som professor til Institut for udenlandsk litteratur uden, at hun af den grund kappede forbindelsen til sit ”gamle” skandinaviske institut. I 11 år – 1988-99 - var hun chef for det nye institut, og her forelæser hun stadig over henholdsvis skandinavisk litteratur og verdenslitteratur i 19. århundrede. Samtidig har hun været vejleder for ph.d.-studerende: seks har allerede forsvaret deres afhandlinger, og to er på vej – i henholdsvis dansk og norsk litteratur.

Jeg bad Irina tage stilling til en række politiske forhold i Sovjetunionen som for eksempel hendes holdning til Stalin, Khrustjov, Bresnjev og Gorbatjov og til situationen i dag. Hendes svar er meget typisk for et medlem af den klassiske russiske intelligentsija, og jeg vil lade hende selv fortælle: ”Det er mere svært for mig at besvare dine spørgsmål angående politiske problemer. I vores familie har vi aldrig været politisk engagerede. Hverken mine forældre eller jeg var partimedlemmer. Naturligvis har jeg været medlem af Komsomol – men det var, tror jeg, mest for ikke ”at falde ud” af kollektivet. I hvert fald var jeg opdraget til at opfylde mine forpligtelser uanset, hvordan det

politiske klima lige var i øjeblikket. Selvfølgelig var der mange ting, man ikke kunne være indforstået med, men det diskuterede man ikke ofte”.

Vedrørende situationen i Rusland i dag siger Irina: ”Jeg er slet ikke glad for den. Der er en så stor kløft mellem rige og fattige, som jeg aldrig har oplevet før. De intellektuelle er blandt de dårligst stillede. Man har ødelagt det, som var godt i sovjetiden. Bøger, teater- og biografbilletter, entré til museerne er blevet så dyre, at ingen har råd til det. Det samme gælder husleje og transport. Men efter min mening er det værste det, man gør med uddannelsen. Nu er der grundskoler for de rige og ”de andre”. På universitetet bliver der skåret ned i studieplanerne, så kun en lille del af studenterne får lov til en egentlig højere uddannelse, mens de andre får den i en meget reduceret udgave. Lærernes lønninger er uhyggeligt lave. Forleden hørte jeg i radioen en kollega sige, at hans løn er lavere end en rengøringskone i et supermarked. Derfor er de yngre lærere nødt til at arbejde flere steder. Men naturligvis er der også gode sider. De unge har flere muligheder for at rejse til udlandet for at studere. Mine kolleger kan deltage i udenlandske kongresser og lignende – det havde de sjældent kunnet før”.

Irina Kuprijanova bor sammen med datteren Anna i en lejlighed i det centrale Skt. Petersborg. Jeg har været der flere gange og altid oplevet den som et hjørne af det gamle Rusland. Den ligger i Rylejev-gaden, opkaldt efter en af Dekabristopstandens (1825) digtere og medsammensvorne. Der er i høj grad noget førrevolutionært russisk over lejligheden på små 100 kvadratmeter. Bøger fra gulv til loft, gamle, solide, lidt tunge møbler. Hygge og stilhed hviler over den og appellerer til kultiveret snak om kulturelle emner. Og alligevel har mor og datter listet detaljer af noget skandinavisk og dansk ind i interiøret. Irina har boet der hele sit liv. Lejligheden har oprindeligt været meget større, men den blev i 1920’erne som så mange af byens store herskabslejligheder delt op i mindre enheder, som hendes forældre så flyttede ind i en af. Lejligheden ligefrem emmer af stabilitet og kontinuitet, og den repræsenterer derfor på mange måder den historiske sammenhæng, som så mange russere desperat søger i dag efter kommunismens og sovjetsystemets sammenbrud. Og hvad er mere nærliggende end at søge nye værdier i de gamle, som prægede Rusland, før verden gik af lave i 1917?

Men nu skal man ikke på grundlag af ovenstående tro, at Irina er en kvinde, der hænger i og dyrker fortiden. Hun er i høj grad et barn af sovjetiden – det er den, der har uddannet hende; det er den, der har givet hende chancen for at blive en selverhvervende kvinde med markante meninger og holdninger, som absolut ikke er fortidige. Mest tydeligt kommer denne moderne side måske til udtryk, når hun siger: ”Du spørger, om jeg stadigvæk kalder byen ”Leningrad”. Det gør jeg altid, når jeg taler om fortiden, men også helt spontant om nutiden. ”Petersborg” hører for mig til i gamle dage. Sagen er, at byens navn for mig ingenting har med Lenin at gøre”.

Thomas Petersen
Universitetslektor emer.
Bøgebakken 69, Stevnstrup
8870 Langå